

említést. A testőrírók e legkiválóbbika az irodalmi élet felpozíciójában mulhatatlan érdemeket szerzett. Kazinczy Ferenc csak ő utána jöhetett s Kisfaludy Károly Mokánya biztosan léphetett az ő Pontyijának a nyomába. A francia felvilágosodás eszméit tükröző eszméivel hasznos szolgálatot tett a nyugati eszmék hazai terjedésének s ezen keresztül az új irodalmiság, új művelődési eszmény felvirágzásának.

Utolsónak egy háromszázados évfordulót idézünk. SZENTMÁRTONI BODÓ JÁNOS unitárius lelkésznek, a munka első költőjének nevét s jubiláló munkáját »Az sónak dicséretiről való magyar rythmusok«-at. Szentmártoni Bodó meleg rokonszenvvel beszéli el a bányászok életét, akik naponta kockáztatják életüket az omladozó tárnákban. »Az ács mesterek dicséreti« című verses munkája is figyelmet érdemel. Őszintén sajnálhatjuk, hogy az irodalomtörténetnek mindeddig csak gyér adatait sikerült valamennyire felkutatni.

A vázlatos emlékeztetőnk során figyelmünk csak a százados évfordulókra terjedt ki. Tudjuk, szép számmal kerülne még ezen belül is, de annál több ezenkívül, emlékezésre méltó alkalom. Nem is az alkalmakban van a hiány, mint inkább köztudatunk emlékező öntudatában.

ISÁK JÓZSEF

SÁNDOR GÁBOR

1921—1947

Az eidélyi magyar népelet fiatal kutatóinak táborából egyik legtöbbet ígérő reményesség tűnt el SÁNDOR GÁBOR halálával. Alig négy éve, hogy pályatársa és barátja, a végzetes hirtelenséggel elhunyt GERGELY BÉLA itt hagyta befejezetlenül munkáját, s most ugyanígy derékba tört egy fiatal élet, semmivé vált az a sok-sok célkitűzés, melynek SÁNDOR lett volna valóra váltója.

A két fiatal kutató életében és pályájában megdöbbentő a párhuzamosság. Mindketten egy évben születtek, ugyanannak a tanító-rendnek két középiskolájában készültek a főiskolai tanulmányokra (Gergely Temesvárt, Sándor Kolozsvárt) és ugyanazon az egyetemen, a kolozsvárin folytatták egyetemi tanulmányaikat. Ugyanabból az egyetemi kutatóintézetből indultak el és ugyanazon a kutatóterületen kezdtek dolgozni is. Egyek voltak abban is, hogy még az egyetemi padok között ülve, kutatásaiknak olyan érett irodalmi eredményeivel dicsekedhettek, melyek gyakorlottabb kutatót is büszkévé tehettek volna. És végzetesen egy volt korai haláluk oka is: mindkettőt ugyanaz a kór ragadta el közülünk. GERGELY azonban még egyetemi tanulmányai befejezése előtt, 1943-ban meghalt, SÁNDOR azonban négy évvel túlélte pályatársa és barátja halálát. De egyek voltak munkába indulásuk komolysága, célkitűzéseik határozottsága tekintetében is. Csak véralkatukban különböztek s ez adta meg mindkettőjük munka-ütemének az egyéni színt.

A kutatómunkára ugyanabban az intézetben készültek fel, de munkásságuk a kutató-terület szempontjából hamarosan elvált egymástól. SÁNDOR GÁBOR kezdeti nyelvészeti, szókincs-gyűjtő munkásság után mindinkább a néprajz irányában hajlott el. Alapos nyelvészeti felkészültsége és módszeressége néprajzi kutató- és feldolgozó-munkáját is előnyösen befolyásolta. A hozzá legközelebb álló, önként adódó néprajzi pont, szülővárosa, Kolozsvár egyik jellegzetes, de a kutatóktól eddig elhanyagolt részének, a Hóstatáknak néprajzi és vele kapcsolatos népnyelvi feldolgozásához fogott hozzá. Emellett azonban résztvett az Erdélyi Tudományos Intézet Magyar Nyelvészeti Osztályának borsavölgyi kutató-munkájában és jelentős népnyelvi, illetőleg néprajzi gyűjtést végzett a gyergyói medencében, majd később, kézdivásárhelyi tanár korában Háromszéken is.

SÁNDOR GÁBORT Gergely lobogó, fáradhatatlan tennivágyásával és megnyiségében is hatalmas kutatási eredményeivel szemben bizonyos tartózkodó lassúság, megfontoltság, sokszor egészen tétlenségnek látszó munka-ütembeli nehézkesség jellemezte. A helyszíni gyűjtő-munkáiban aggályoskodó odaadással a teljességre, a feldolgozás során a szerkezet és a fogalmazás állandó, végtelenségig gondos esiszolgáltatásával az elérhető tökéletességre törekedett. Azért kerültek aztán ki keze alól olyan mintaszerűen gondos résztanulmányok, mint amilyen a kolozsvári Hóstát emberi erővel végzett teherhordása és a hóstáti szénahordás monográfiái.

Csaknem három évvel a nagy világégés befejezése után, 1947. szeptember 16-án, hosszas szenvedés után hűnyt ugyan el, de azért a háború áldozata ő is. A háború utolsó hónapjainak zürzavarában sodródott el Kolozsvárról, s ha szerencsés körülmények között és embertelen erőfeszítések, izgalmak árán vissza is kerülhetett Erdélybe, vidéki tanárkodása idején is melengedett tudományos terveit elfoglaltsága és a benne lappangó kór bénító ereje miatt már nem tudta megvalósítani. A betegség akadályozta meg abban is, hogy a hétfalusi csángó néprajzi táj-múzeum megteremtésével újabb bizonyosságot tegyen a népi élet szeretetéről és múzeum-szervező képességeiről is.

Eddigi irodalmi munkássága és kéziratban maradt értékes anyagának ezután közzéteendő eredményei örök fiatalon kettétört életének emlékét, Számunkra, tanárai, munkatársai és barátai számára ezen túlmenőleg kedves, ragaszkodó egyénisége is örökre feledhetetlen marad. SZTA

HESSE HERMANN

Közelebbről néhány soros újsághír jelent meg arról, hogy az irodalmi Nobel-díjat HESSE HERMANN, a hetvenéves német költő kapta meg. A szűkszavú közlemény többet nem árult el a legnagyobb irodalmi kitüntetéséről. Sejtjeni lehet azonban, hogy miért fordult a külföld figyelmé Hesse felé, mikor írói munkásságát a Nobel-díjjal jutalmazta.

Hesse egyike az utóbbi tizenöt év azon kevés német költőinek, aki megőrizte az újromantikusok hagyományait. A Hans Carossa alkalmazzott „Mensch von Masz und Mitte“ jelző, úgy hisszük, senkire jobban nem illik, mint Hessere, aki a folytonosan változó divatos irodalmi áramlatokkal csak periférikus érintkezést mutatott, és a mérték emberfeletti önfegyelmével a középben maradt.

Hesse az újromantikus költőknek ahhoz a fajtájához tartozik, amelynek képviselői ki tudtak nőni a „hőnművészet“ szűk kereteiből és a világ, az emberiség nagy kérdéseire emelkedtek fel. Romantikája nem a bécsié, hanem a bécseié, nem az értelem agyafúrt elaltatása, hanem szerkezeti sajátosság, amint-hogy verseinek egyszerűsége is belső bőség, gazdagság és időnként sejtelmes mélységeket ragyogtat fel (Unterwegs, Die Musik des Einsamen, Ausgewählte Gedichte).

Az irodalomtörténetek Hesse fiatalkori írásait (Camenzind Péter,¹ Unterm Rad, Gertrud, Roszhalde) — hogy csak a legfontosabbakat említsük — KELLER prózai műveivel, verseit pedig MÖRKE költészetével kapcsolatban szokták említeni, írói egyéniségét pedig kortársán, STRAUZS EMILLEN próbálják felvázolni.

Költészetének alaphangját az egyéni átérzésből és átélésből fakadó lírai hang adja meg. Mindegy, hogy mit ír, vers, novella vagy regény, mindenütt magáról az egyedülálló, magára maradt Emberről ír:

¹⁻² Magyarul is megjelent.